

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

คุณภิญโญ เรื่อง “พัฒนาการทุนทางสังคมของคาทอลิกในสังคมไทย” มีแนวทางการศึกษาในเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นการหาความจริงอย่างวิเคราะห์ อย่างเห็นภาพรวม และเป็นความจริงที่แท้

วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์นั้น เป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่ออธิบายอดีตอย่างมีเหตุผลบนกฎเกณฑ์การประมวลภาพรวมของมนุษยชาติ ที่หมายรวมไปถึงหลักเกณฑ์สำคัญในการวิจัยประวัติศาสตร์ ซึ่งวิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ คือ วิธีการศึกษาค้นคว้าที่ประกอบไปด้วยวิธีการและแนวคิดทฤษฎี เพื่ออธิบายและตีความตลอดจนเป็นความพยายามที่จะประเมินความเป็นจริง (Reality) ทางประวัติศาสตร์ให้สมบูรณ์ที่สุดในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือใช้ในการวิจัยประวัติศาสตร์

วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์แบบสมัยใหม่ได้แบ่งออกเป็น 2 สำนัก คือ สำนักการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวิพากษ์ (Critical philosophy of history) กับสำนักการศึกษาแบบเชิงปรัชญาหรือคาดคะเน (Speculative approaches) การแบ่งดังกล่าวจะวางอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาวิทยาศาสตร์ซึ่งมาจากพื้นฐานของปรัชญาประจักษ์นิยม เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ โดยปรัชญาวิพากษ์จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์แนวคิดและความเชื่อพื้นฐานของคนเรา คือ พยายามจะทำความเข้าใจต่อธรรมชาติในการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์เองและทำการวิเคราะห์มโนทัศน์หรือแนวคิดพื้นฐานที่นักประวัติศาสตร์นำมาใช้ในการสร้างประวัติศาสตร์

ส่วนปรัชญาแบบคาดคะเน (Speculative) จะเป็นการมุ่งค้นหากระบวน (Pattern) ของประวัติศาสตร์ตลอดจนปรากฏการณ์ที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ (ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2537, หน้า 11 - 12) จนทำให้เกิดทฤษฎีในการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์อย่างหลากหลาย แม้แต่ละทฤษฎีจะแตกต่างกันและขาดเอกภาพ แต่ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ก็ทำให้เกิดความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างแพร่หลายและต่อเนื่องมาหลายศตวรรษ อีกทั้งมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อนำเสนอแนวทางใหม่ มีมุมมองแตกต่างจากกับวิธีการแบบเก่า จนนำไปสู่การพัฒนาวิธีการในการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวาง

วิธีวิทยาจึงมีความสำคัญต่อการค้นหาความจริงประวัติศาสตร์เป็นอันมาก เพราะคือ กระบวนการที่นำไปสู่การอธิบายคำตอบเกี่ยวกับอดีตของสังคมมนุษย์ได้อย่างมีระบบ มีกฎเกณฑ์

ระเบียบแบบแผน และมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งถูกต้องตามหลักการของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในโลก
วิชาการ

ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ชุมชนครั้งนี้ มีขั้นตอนและกระบวนการ
ศึกษาประกอบด้วยหัวข้อที่สำคัญ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ชุมชน ในกระบวนการ
จัดการกับหลักฐาน โดยธรรมชาติพื้นฐานของประวัติศาสตร์ก็คือ การศึกษาอดีตจากอดีตความ
หลักฐาน หรือการสร้างความหมายให้แก่หลักฐาน เพราะประวัติศาสตร์นั้นเป็นการอธิบายถึง
พฤติกรรมในเวลา หรือยุคสมัยหนึ่ง ๆ การก่อสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว ย่อมทำให้
ข้อมูลหลักฐานเป็นสิ่งจำเป็น มีความสำคัญ ตลอดจนเป็นพื้นฐาน และ/หรือ เป็นใจกลางของ
ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์มาตลอด (เชนศ อภรณ์สุวรรณ, 2537, หน้า 13 - 14) ซึ่งการศึกษาวิจัย
ครั้งนี้จะเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีการที่สำคัญ คือ

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research) มุ่งรวบรวมข้อมูลในประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับ
ทุนทางสังคมและคาทอลิกในสังคมไทย ซึ่งจะใช้เอกสารชั้นต้นและชั้นรองดังนี้

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary document) เป็นเอกสารต้นฉบับที่ข้อมูลยังไม่ได้ผ่านการ
วิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น
หนังสือ เอกสารของวัด โรมันคาทอลิกและสังฆมณฑล เอกสารของ โรงเรียนคาทอลิก จดหมายเหตุ
ของมิสชันนารี เอกสารจากหอจดหมายเหตุ บันทึกความทรงจำ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึง
เอกสารจากทางราชการ เป็นต้น

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary document) เอกสารชั้นรองเป็นเอกสารที่ผ่านการ
วิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือแล้วระดับหนึ่ง ซึ่งใช้เพื่อช่วยให้วิเคราะห์สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น หนังสือพิมพ์ ตำราวิชาการ เอกสารบทความวิชาการ
วารสาร นิตยสาร หนังสือทั่วไป หนังสือแปล รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และอินเทอร์เน็ตที่
เกี่ยวข้องกับประเด็นหัวข้อการวิจัยนี้ เป็นต้น

ในการวิเคราะห์ตรวจสอบหลักฐานจากเอกสารทางประวัติศาสตร์นั้น จะมีกระบวนการ
ตามลำดับ คือ “ลำดับแรก” การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐานว่าเป็นของจริง หรือไม่

เขียนหรือสร้างโดยใคร เมื่อไหร่ “ลำดับสอง” การให้ความสำคัญของหลักฐานว่าเป็น หลักฐานหลัก ซึ่งบ่งบอกร่องรอยกิจกรรมมนุษย์โดยตรง ส่วนหลักฐานรอง หมายถึง รายงานเกี่ยวกับอดีตที่ นักวิชาการสาขาต่าง ๆ เขียนขึ้น “ลำดับสาม” เป็นการวิเคราะห์ซึ่งนำหน้าความจริงของหลักฐาน ซึ่งก็คือ กระบวนการวิเคราะห์เรื่อง เวลา บุคคล สถานที่ (แถมสุข นุ่นนนท์, 2533, หน้า 82 - 91) แต่ที่สำคัญก็คือ การใช้วิพากษ์วิธีที่จะค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ในหลักฐานและเอกสารแต่ละชั้น ซึ่งอาจมีการนำเสนอที่แตกต่างกันด้วยความระมัดระวัง โดยในขณะเดียวกัน ความเป็นภววิสัยหรือ ความเป็นกลางของนักประวัติศาสตร์ก็ย่อมมีผลต่อการตีความหลักฐานด้วย ทั้งนี้เพราะนักประวัติศาสตร์ เป็นผลผลิตของสังคมซึ่งเขาย่อมได้รับอิทธิพลค่านิยมต่าง ๆ ทศนะทางจริยธรรม และมาตรฐานทางสังคมของเขา ดังนั้นในการตีความหลักฐานหรือการตรวจสอบความถูกต้องของ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะใช่วิเคราะห์ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์นั้นมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือหรือไม่ โดยใช่วิพากษ์ 2 รูปแบบ คือ

ก. การวิพากษ์ภายนอก (External criticism) เป็นการตรวจสอบตัวหลักฐานว่าเป็น เอกสารจริงหรือไม่ (A genuine one) เช่น การดูลักษณะการเขียน การดูรูปแบบการบันทึก เป็นต้น
ข. การวิพากษ์ภายใน (Internal criticism) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ข้อมูลที่บันทึกไว้ในเอกสาร ว่าเป็นการบันทึกที่ตรงกับความจริงหรือไม่ มีความน่าเชื่อถือเพียงใด เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารที่เขียนขึ้น การวิเคราะห์ระดับความจริงเท็จของเนื้อหา เป็นต้น

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ในการประเมินผลข้อมูลจะใช่วิธีการสัมภาษณ์ หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เห็นข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยใช่วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history) ซึ่งเป็นคำบอกเล่า จากความทรงจำหรือความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้อาวุโสที่รู้เรื่องเกี่ยวกับ หัวข้อวิจัยอย่างดี เช่น พระสังฆราชและนักบวชอาวุโส ผู้นำฆราวาสในองค์กรต่าง ๆ ฆราวาสใน ชุมชนคาทอลิกต่าง ๆ เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ มีข้อมูลตรวจสอบได้ชัดเจน การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยใช่วิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methodological Triangulation) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น

การซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาจซักถามผู้ให้ข้อมูลหลังจากสรุปผลการศึกษา เพื่อความแน่นอนว่าข้อสรุปนั้นเที่ยงตรงตามความเป็นจริงหรือไม่ เป็นต้น

2. การตรวจสอบจากการใช้ทฤษฎีแนวคิดหลาย ๆ ชุด (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยสามารถใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมตีความข้อมูลแตกต่างกันได้มากน้อยเพียงใด

3. การตรวจสอบความถูกต้อง โดยการเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งที่แตกต่างกัน (Triangulation of Data Sources) เช่น การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารหลายแหล่งที่มา หรือหลากหลายฉบับ การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารกับการสัมภาษณ์ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์จะใช้การตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยมีความเชื่อว่าเหตุการณ์ในปัจจุบันเป็นผลสะสมมาจากเหตุในอดีต (Process of cumulative causation) โดยการนำเอาข้อมูลดิบที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย มาคัดกรอง คัดเลือกข้อมูล จัดทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ การวิพากษ์ตรวจสอบข้อมูล เรียบเรียงข้อมูล รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเข้ากับประเด็นต่าง ๆ ที่จะนำเสนอ รวมถึงใช้แนวคิดทฤษฎีทางสังคมในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคาทอลิกกับชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมไทย เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายองค์กร ที่มีผลทำให้คาทอลิกสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้จนถึงปัจจุบัน